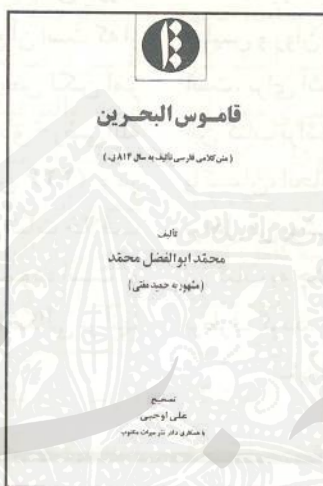

تأملی در قاموس البحرین

احمد عابدی

این کتاب یکی از متون دقیق کلامی به زبان فارسی است. مؤلف سنّی مذهب آن، در اوایل قرن نهم می‌زیسته است و متأسفانه شرح حال و تاریخچه روشنی از زندگانی او در دست نیست. عبارتهای کتاب، متأثر از کتابهای فخر رازی است و مکرراً با تصریح یا اشاره سخنان رازی را نقل کرده و معمولاً آنها را می‌پذیرد.

عَلت نامگذاری کتاب به قاموس البحرین آن است که اکثر مطالب این کتاب از کتاب معالم و صحایف گرفته شده است - همان گونه که در مقدمه، ص ۳۲ آمده است - به همین لحاظ، لازم بود مصحح کتاب، در مقدمه، توضیحی درباره این دو کتاب و مقدار تأثر مؤلف از آنان، بیان می‌کرد و در ضمن مباحث کتاب نیز به آن دو کتاب ارجاع می‌داد؛ حال آنکه به این موضوع پرداخته نشده است.

برخی از ویژگیهای مهم و قابل توجه این کتاب:

۱. در صفحه ۱۸۴ و ۱۸۵، بحثی مفید درباره مسیحیت مطرح شده و لقب «ابن» برای حضرت عیسی (ع) را عنوان کرده و می‌نویسد: این لقب احتمالاً یک لقب تشریفی بوده است؛ همان طور که احتمال دارد از قبیل: «ابن السبیل» باشد، و مقصود این است که آن حضرت دائماً متوجه خدا و به یاد او بوده است.

۲. در صفحه ۲۱۲ گوید: جمله «لفظ قرآن» یا «نظم قرآن» جمله‌های دقیق و مناسبی نیستند؛ زیرا «لفظ» به معنای دوراندختن است و «نظم» به معنای شعر. بنابراین، به نظر می‌رسد بهترین جمله درباره کلمات قرآن مجید «عبارت قرآن» است.

۳. در صفحه ۱۱۳، پس از ذکر حواس باطنی (حس مشترک، خیال، وهم، حافظه، متصرفه)، ادله انحصار حواس آدمی

در موارد مذکور را ناتمام می‌داند.

۴. در صفحه ۷۴ آمده است: مشابهات دو چیز در جنس را «مجانست»، و در نوع را «مماثلت» و در کیف را «مشابهت» و در کم را «مساوات» گویند؛ و نیز مشابهت دو چیز در اضافه را «مناسبت» و در خاصه را «مشاکلت» و در اطراف را «مطابقت» و در وضع اجزای را «موازات» گویند.

۵. با آنکه حواس ظاهری پنج قسم است، ولی شرع مقدس فقط «سمع» و «بصر» را به خدای متعال نسبت داده است. و در کتابهای فلسفی معمولاً این دو حس را - وقتی به خداوند

نسبت داده شوند - به معنای علم به مسموعات و مبصرات می‌دانند. در صفحه ۱۷۶ و ۲۰۰ نیز همین تفسیر آمده است. اما در صفحه ۱۱۱ گوید: چون در لمس و ذوق و شم، ملاقات «حس» با «محسوس» لازم است، این سه حس را نمی‌توان به خدا نسبت داد، اما در سمع و بصر چون «ملاقات» لازم و ضروری نیست، می‌توان آنها را به خدای متعال نسبت داد.

۶. مؤلف کتاب در اکثر بحثهای مورد اختلاف بین فلاسفه و متکلمان، به بیان وجه جمع میان نظریات مختلف و توجیه آنها پرداخته است و تلاش می‌کند در اینگونه بحثها اختلافات را حل کرده یا نزاع را لفظی بداند. مثلاً در صفحه ۶۰ در بحث جواز یا امتناع اعاده معدوم، و در صفحه ۵۸ در اثبات یا انکار وجود ذهنی، و نیز در صفحه ۵۶ بحث اشتراک لفظی یا معنوی وجود و اینکه وجود به معنای «کون» یا «ذات» به کار رفته است، و نیز در صفحه ۱۴۲ در تعریف قدرت از نظر متکلمین و فلاسفه، و... به مصالحه بین اقوال پرداخته است.

۷. موضوعاتی همچون: امکان رؤیت خدا، کلام لفظی و

دیوان

غالب دهلوی

مثنوی غزلیات و رباعیات فارسی

سروده: میرزا اسدالله خان غالب دهلوی

تصحیح و ترتیب
دکتر محمد حسن مازنی

غزلهای غالب را رنگ و بوی داده که قصیده‌ها و مثنویهای وی را نیز آراسته و راهی در این وادی بر وی گشوده است.

اسدالله خان غالب از شیعیان عاشق و سرسپردگان صادق اسدالله الغالب، علی بن ابیطالب (ع) است و تخلص «غالب» را برای خود بدان مناسبت برگزیده بود که وی نیز

اسدالله غالب خطاب شود و با علی بن ابیطالب (ع) در این شیوه همنامی کرده باشد.

غالب در مقدمه‌ای که بر کلیات خویش نگاشته دلیل والایی سخن خویش را کهنگی صهبای سخن در روزگار خویش دیده و نازک اندیشان را به سومنات خیال خویش فراخوانده و گفته است:

مسنج شوکت عرفی که بود شیرازی

مشو اسیر زلالی که بود خوانساری

به سومنات خیالم درآی تا بینی

روان فرورز بر و دوشهای زَناری

غالب را باور چنین بوده است که سخن آفرین خدای گیتی آرای نهانخانه ضمیرش را از معانی رنگارنگ به لعل و گوهر انباشته و بازویش را ترازوی مرجان سنجی و خامه‌اش را هنگامه گهرپاشی ارزانی داشته است.

سرانجام این عندلیب گلستان عجم در دوم ذیقعدۀ سال ۱۲۸۵ هجری در سن هفتاد و سه سالگی آرامگاه ابدی را طلبید و در دهلی بر درگاه خواجه نظام الدین اولیا آرامید.

بود غالب عندلیبی از گلستان عجم

من ز غفلت طوطی هندوستان نامیدمش

دیوان غزلیات فارسی غالب دهلوی در آینده نزدیک به همّت دفتر نشر میراث مکتوب به زیور طبع آراسته خواهد شد.

تازه‌های
نشر

میراث اسلامی ایران

به کوشش رسول جعفریان - قم: کتابخانه بزرگ آیه‌الله العظمی مرعشی نجفی، ۱۳۷۷ ش - ۱۴۱۹ ق. دفتر هفتم، ۸۸۰ ص.

هفتمین دفتر از مجموعه ارزشمند میراث اسلامی ایران زیر نظر محقق گرانقدر حجت الاسلام رسول جعفریان و به کوشش جمعی از محققان در اوایل سال جاری منتشر شد. این مجموعه شامل ۲۲ رساله فارسی و عربی به شرح ذیل است:

۱. رساله در ردّ بر جماعت صوفیان؛ علی قلی جدید الاسلام
۲. زرنديه (داستان نظارت مأمورین شییره تریاک در زرنند کرمان در قالب طنز به شیوه موش و گربه عبید زاکانی)
۳. احوال میرزا حسین سبزواری؛ به قلم خودش
۴. رساله فی بیان حکم شرب التتن و القهوة؛ محمد بن الحسن الحرّ العاملی
۵. رساله در اخلاق؛ از مؤلفی ناشناخته
۶. اجازة الحاج محمد زمان الاصفهانی
۷. اشعار نصرت رازی، شهاب سمنانی و حمزه کوچک ورامینی همراه با رساله منثور امامیه
۸. حالات و اخبار دارالعلم شیراز و سفر به اصفهان؛ میرزا جان شیرازی

۹. سفرنامه اصفهان و کاشان و قم و طهران؛ میرزا صالح شیرازی
۱۰. دیوان علی نقی کمره‌ای؛ دکتر ابوالقاسم سری
۱۱. مونس الأبرار در ردّ صوفیان؛ ملا محمد طاهر قمی
۱۲. اشعریان قم؛ محمد علی معلّم جیب آبادی
۱۳. فهرست صدوچهار نسخه خطی؛ علی صدراپی خویی
۱۴. سفرنامه عتبات؛ امین الشرع خویی
۱۵. پنج رساله اعتقادی؛ محمدرضا انصاری
۱۶. زندگینامه دوازده امام در المقصد الاقصى فی ترجمه المستقصی؛ کمال الدین حسینی خوارزمی
۱۷. نضرة الناظرین و نزهة الباصرین؛ سیداسماعیل تنکابنی
۱۸. هفتاد و سه نسخه با ارزش در کتابخانه وزیر یزد؛ حسینی مسرت
۱۹. سفرنامه کربلای معلی؛ علی نائینی
۲۰. راههای سیستان؛ منصور صفت گل
۲۱. اللعة التاريخية فی بیوتات کربلاء و الغاصریة؛ محمد علی القصیر الحائری
۲۲. شرح حال میرزا محمد حسن زنوزی و معاصران وی؛ از مؤلفی ناشناخته